

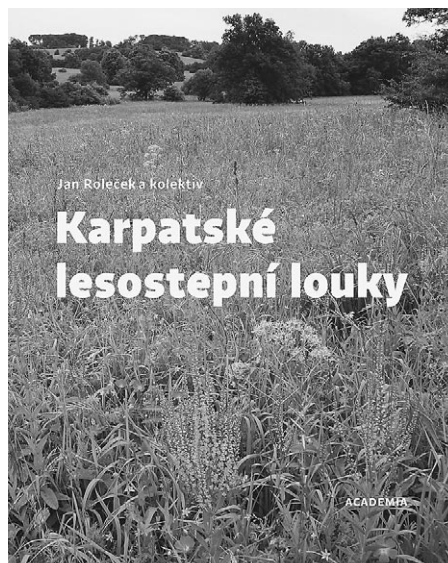
Jan Roleček a kolektiv: Karpatské lesostepní louky

V červenci 2009 Peter Veen s kolektivem editorů a několika desítkami spoluautorů vydali knihu *Grasslands in Europe of high nature value* (KNNV Publishing, Zeist, Nizozemsko). Je v ní uvedeno 24 nejvýznamnějších lučních oblastí v Evropě, resp. ve 21 zastoupených zemích. Výběr zahrnuje nejlepší obhospodařované louky a pastviny z nelesních oblastí, namátkou švédský Gotland a Öland, irské Burren, chorvatská krasová polje, karpatské Poloniny, aluviální nivy Biebrzy v Polsku a Tiszy v Maďarsku, španělskou Dehesu apod. Česká republika je zastoupena lesostepními loukami v Bílých Karpatech. Bohatství evropských luk je tak zachyceno na několika gradientech, kromě geografických i na acidobazickém, vlhkostním, živinovém nebo výškovém.

Bílé Karpaty jsou regionem, ke kterému vzhlíží botanici, entomologové i další přírodovědci prakticky všech specializací po celé uplynulé století. Leží na pomezí několika středoevropských biogeografických oblastí, panonské, karpatské a hercynské. Jde o starosídelní oblast, kde tradiční lukaření dostalo punc udržitelnosti, aniž by bylo v rozporu s ochranou biodiverzity. Ba právě naopak, tuto biodiverzitu podmiňuje. Dává smysl ji zařadit jako další území kombinující kulturní a přírodní dědictví na prestižní Seznam světového dědictví UNESCO. Oblast, kde můžeme potkat nejvíce druhů orchidejí v ČR (až 40!), ale také území, kde roste nejvíce druhů rostlin na malých plochách kolem 10–20 m². A konečně je to místo, které má své podobnosti s Vídeňskou pánví, podunajskou nížinou i úbočími vnitřních a vnějších Karpat (Živa 2019, 4: 172–175).

Luční vegetaci všech těchto oblastí spojuje vysoká druhová diverzita, ekologické prolínání druhů sečených vlhkých a mezofilních luk, širokolistých suchých travníků a květnatých lemů, teplomilných a světlých lesů a jejich křovinatých okrajů i chudších a mělkých půd. Celkem tato stanovištně pestrá směs obsahuje přes stovku druhů rostoucích na nevelké ploše necelých 20 m². Jde zhruba o trojnásobek nejbohatších ploch srovnatelně zachovalé luční vegetace v jiných oblastech ČR. Jak je taková koncentrace druhové pestrosti vůbec možná? Abychom ji pochopili, doporučuji otevřít letos vydanou knihu autorů, kteří se lesostepím věnují už přes dvě desetiletí.

Na zhruba 160 stranách textu s několika desítkami obrázků se v 6 kapitolách seznámíme s druhovým složením a extrémní bohatostí karpatských lesostepních luk, podmíněnou jejich postglaciálním i historickým vývojem a specifickými vlastnostmi prostředí, zejména živinovou bohatostí i prostorovou pestrostí a členitostí půd. Extenzivní obhospodařování ukazují ilustrace sečí v minulosti, se současným fotografickým pohledem na botanický výzkum, jehož bohatou historií dokládá dalších 18 stran citované literatury. Také fotografická

1 Ikonicou rostlinou bělokarpatských luk je všivec statný (*Pedicularis exaltata*). Roste v naší nejbohatší orchidejové lokalitě národní přírodní rezervaci Porážky, asi 500 km od dalších populací. Nedávno byl na základě molekulárněgenetické analýzy ztotožněn se v. Hacquetovým (*P. hacquetii*) rozšířeným v Karpatech a jihovýchodních Alpách (více také v Živě 2019, 5: 240–242). Foto V. Koláříková

dokumentace si zaslouží pochvalu. Louky jsou barevně pestré a orchideje jsou ve středu zájmu mnoha milovníků přírody (proč ne třeba ostřice?). Nejcennější jsou záběry do porostů a na charakter krajiny z míst, která nejspíš v takovém rozsahu jako autoři nenavštívíme. Vlastně jediné, co mi v knize opravdu vadí, jsou odkazy na literaturu skryté pod pořadovými čísly. U článků to lze pochopit, ale kniha obsahuje 385 odkazů, které je nutné opakovaně dohledávat. Pro pochopení kontextu je

důležité, jakými zdroji podkládají autoři svá tvrzení, kdo se danou problematikou dříve zabýval, a v jakých souvislostech.

Pozornost si zaslouží boxy – barevně ohraničené texty obecného či metodického charakteru. Tak jak jsou napsané, se dají použít jako stručná, a přitom názorná učebnice rostlinné sociologie, resp. ekologie společenstev, i jako ukázka propojování přístupů na malých a velkých škálách. Čest památce toho, kdo s detailním přístupem kdysi v bělokarpatských loukách začínal (Box 16). Autoři se nevyhnuli ani tzv. stepní otázce, která hýbala českou přírodovědou zhruba před půlstoletím. Je důležité si občas připomenout, že interpretace určitých skutečností se v čase může měnit a vyvíjet. Nové, zejména paleoekologické nálezy totiž přepisují zažitá dobová schémata.

Když dva dělají totéž, není to nutně totéž. Stejný rozměr, stejná vazba i rozsah, stejný nakladatel, podobná obálka, a přesto zcela odlišný přístup k luční vegetaci, než jsme zažili u knihy věnované krkonošským loukám (recenze vyšla v Živě 2024, 1: VI). Na prvním místě tak není dynamika lučních porostů a jejich časoprostorová variabilita v rámci plochy, ale druhové složení a početnost dohromady skládající opakovatelná společenstva, zde reprezentovaná asociacemi, na středoevropské prostorové a holocenní časové škále. Je to přístup tak odlišný, jak si jen dokážeme představit, přesto ale plně zapadá do kontextu výzkumu travinobylinných formací střední Evropy. Na západě sprašový Kaiserstuhl, na jihu Alpy, východně Transylvánie, Podněstří, ještě dál Ural, dokonce až Altaj, to jsou výběžky lesostepi jako biomu. Možná měli autoři tuto část zařadit místo úvodu až na závěr, aby se čtenář hned na začátku nezalekl územního rozsahu, přece jen je didakticky lepší postupovat od známého a blízkého k neznámému a vzdálenému.

Nakladatelství Academia určitě nevstoupilo podruhé do stejné řeky. Publikace je zajímavá, někdy poněkud klopotně čtivá (když dojde na asociace), ale přesto inspirativní. Je to kniha dnes už ojedinělá, poctivě geobotanická (jak geobotaniku široce učil prof. Heinrich Karl Walter, jehož východoevropské práce autoři pominuli). Pokud vám otevře cestu do dalších oblastí s vysokými přírodními hodnotami (HNV, High Nature Value) v Evropě, splnila svůj účel. Jen si říkám, zda vůbec, a kdy se asi můžeme dočkat zvažované registrace UNESCO? Středa 17. června 2026, ČT1 Události, kolem 19:30 hod. V reportáži o přemnožené zvěři v Bílých Karpatech přeběhlo přes cestu stohlavě stádo daňků, zazněl název lokality Čertoryje. Botanik Martin Kočí ukazuje orchideje a další vzácné druhy, jejichž skomírající populace jsou momentálně ohrožené kromě sucha nadměrným spásáním přemnožené nepůvodní spárkaté zvěře. Reportáž je optimisticky zakončena pohledem na rudohlávek jehlančový.

Spoluautoři knihy: Michal Hájek, Pavel Šamonil, Pavel Dřevojan, Petra Hájková, Pavel Daněk, Jan Novák

Použitá literatura uvedena na webu Živy.

**Academia, Praha 2026, 216 str.
Doporučená cena 595 Kč**